

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i> (Viorica Nișcov)	5
<i>Cronologie N. Steinhardt</i> (Viorica Nișcov)	7
<i>Steinhardt înainte de Steinhardt</i> (Nicolae Mecu)	15

Revista burgheză

Admiratorii Domnului Paul Valéry	55
Obiceiuri și tradiții engleze	64
Jules Romains	74
În genul... revistei <i>Criterion</i>	78
În genul... ziarului <i>Vremea</i>	81
Obiceiuri și tradiții engleze	85
Admiratoarele și admiratorii socialismului	90
Mircea Eliade : <i>Oceanografie</i>	106
Un mare critic burghez : Dl E. Lovinescu	107
Premiul Femina	113
D.V. Barnoschi : <i>Rumilia</i>	117
H. Bonciu : <i>Bagaj...</i>	118
Admiratorii Fetei Moderne	118
În genul lui... Eugen Ionescu	125

Revista Fundațiilor Regale

Elementele operei lui Proust	135
Liberalism	154
Personalitatea lui André Gide	179
Neoclasicism ? Neotradiționalism ?	197

„Les fossoyeurs“ („Groparii“)	206
André Gide ca romancier	213
Franța vie : Péguy	231
André Suarès contra barbarilor	244
O problemă literară	252
Benda, Franța și Bizanțul	259
Stefan Zweig și dictatura	277
Diavolul prezent	
sau Malaparte în fața războiului	298
Umbra lui Brutus	309
Huxley, teist și romancier	325
Romanul-fluviu al lui Georges Duhamel	
sau limitele moderațiunii	339
Flaubert sau romancierul	358
Thomas Mann sau unde e locul artistului	364
Lion Feuchtwanger	
despre clica național-socialistă	371
Cu privire la Benjamin Constant	378
Ultima piesă a lui Giraudoux	382
Electra contra Pétain	387
Robert Louis Stevenson și problema	
dublei personalități	393
Omagiul Franței către Paul Valéry	400
Între proză și poezie	401
Știință și literatură	403
Apărarea literaturii polițiste	405
Pronosticuri academice franceze	408
În preajma unei premiere de Cocteau	410
Amintirea lui Pitoëff	412
Înfrângerea radical-socialiștilor	414
Pseudo-știință socială a literaților	415
La Bruyère (1645-1696)	418
Pascal sau Voltaire	421
Glorie veșnică lui Clemenceau	423
Turneul lui Jouvot	425
Rațiunea la radio	427
Decadența spiritului polemic	429

Poeziile dnei Hana Kawa	430
Toscanini în Manhattan	432
Philipps Oppenheim	434
Un scriitor. Un om	435
Prietenii lui E. Lovinescu	437
Königsberg, orașul lui Kant	441
Afluența la cinematografe	444
Rathenau, de ce parte ?	445
Bucureștiul nostru	447
Icoana Maicii Domnului	450
Numele străzilor	451
Proust și teoreticienii	453
Citind pe Courteline	455
Noi academicieni francezi	457
Slove de martiri	459
Monotonie și exagerație	461
Ludovic al XIV-lea pe ecran	463
În tovărășia marilor gânditori	465
Arta, toată sau parțială	469
Teoria nebuniei după G. K. Chesterton	472
<i>Procesul</i> lui Kafka	474
Nuvelele dlui Ștefanopol	478
Romancierul I. Peltz	480
Jacques-Laurent Bost : <i>Trois mois aux Etats-Unis</i> , Les Editions de Minuit, Paris, 1946	482
Comte F. Bernadotte : <i>La fin</i> (trad. din suedeză, edit. Marguerat, Lausanne, 1946)	483
André Maurois : <i>Terre promise</i> , Ed. Flammarion, Paris, 1945	485
Jean Rousselot : <i>Max Jacob, l'homme qui faisait penser à Dieu</i> , Ed. R. Laffont, Paris, 1946	485
André Maurois : <i>Journal, Etats-Unis 1946</i> , Ed. du Bateau Ivre, Paris, 1946	486
Joseph Kessel : <i>L'armée des ombres</i> , Alger și Paris, 1946	487
Lion Feuchtwanger : <i>Simone</i> (trad. franc.), Ed. Corrêa, Paris, 1946	488
Julien Green : <i>Journal (III), 1940-1943</i> , Ed. Plon, Paris, 1946	489

Libertatea

Socialiștii, apărători ai libertății	493
Guvernul autoritar	502
Pragmatism și pluralism	514
Liberalismul larg (<i>Problema Moderațiunii și a Violenței</i>)	525
Ernest Seillière : filozofia omului cumsecade ; religia socială	537
Gânduri despre câțiva scriitori englezi	554
Fundamentul drepturilor naturale	567
Caracterele artei clasice	574
Paralele	588
O problemă socială și mondenă : Gambetta	601

Lumea românească

Sugestii pentru teatrul de mâine	619
--	-----

Tribuna poporului

Charles Maurras	623
Memoriile lui André Maurois	627
Un trădător : Drieu La Rochelle	631
Comedia Franceză	634
Eliberarea Parisului	636
Scriitorii Vichy-ului	640
Georges Bernanos	644
Mateiu Caragiale	647
Ispitele colaborării	649

Victoria

Evoluția politică a lui André Gide	657
De la echinox la solstițiu sau variațiile lui Montherlant	660
Un intelectual antifascist : Julien Benda	663
Cazul Jean Cocteau	666
Romain Rolland dramaturg	670
Erich Kästner și copiii	673
<i>N.R.F.</i>	676
Feeria lui Chesterton	679

<i>Lupta în jurul unui rug</i>	683
Poezia patriotică a lui Jules Supervielle	687
<i>Toulon</i>	691
<i>Cui îi bate ceasul</i>	695
Căpitanul Dreyfus	698
Literatură estivală	701
Vedere din Auschwitz.....	704
John Galsworthy	706
Pe marginea literaturii polițiste : Edgar Wallace	708
O carte de artă. Ediția bibliofilică a <i>Crailor de Curtea-Veche</i>	711
Franz Werfel	713
Pe marginea literaturii polițiste : Trei mari detectivi	716
Pe marginea literaturii polițiste : Domnul Wens.....	719
O fantomă : Opereta.....	721
O adevărată revistă de cultură românească :	
<i>Viața socială C.F.R.</i>	723
<i>Lumea 1945</i>	726
Secretul <i>Scrisorii pierdute</i>	730
Artiștii francezi tipici	733
<i>Revista Româno-Americană</i>	736
Tradiția democratică franceză	738

Universul literar

Ceva despre Hugh Walpole	745
O carte a Bucureștiului : <i>Crailor de Curtea-Veche</i>	750
Artă și ironie	756
În jurul lui Proust	762
Aragon, poet național	773
<i>Mizantropul</i>	777

Anexă

Viața lui Émile Zola	783
<i>Așa s-a călit oțelul</i>	784
Hollywood... văzut din culise	785
Marian Anderson. Cântăreața care a cucerit lumea	788
Din Anglia	790

Sinclair Lewis	792
Cultura franceză și imigrații	795
Hollywood 1940-1945	798
Eugen O'Neill. O biografie literară	799
Fougasse. Contribuția artistului englez de război	802
<i>S-a întâmplat la Praga</i>	804
Carnet	806
Daddy Grace. Preotul negru cu 500.000 credincioși. Slujbe precedente de muzică de jazz. Botezurile în masă. Spiritul de afaceri	808
Cronica filmului. Pagini istorice	810
<i>Indice de nume</i>	811

Elementele operei lui Proust

1. Psihologie pură și psihologie socială. 2. Evoluția socială a unei psihologii. 3. Comparații și explicații pe plan mare. 4. Politeță și impertinență, observații, saloane, conversații... 5. Relativitate socială. 6. Arbitrarul modern. 7. Exemplu și teorie. 8. Sensibilitate socială. 9. Omul și timpul. 10. Timpul și spațiul. 11. Este Proust un scriitor „modern”? 12. Bergson și Proust. 13. Superioritatea lui Proust asupra lui Gide. 14. Literatură proastă. 15. Filozofie proastă. 16. Valoarea operei și gloria ei.

Comentată de mulți, citită de puțini, deopotrivă criticată și lăudată, opera lui Proust a devenit ceea ce, pentru a justifica spusele lor, admiratorii și cei ce o ponegrec au nevoie să conțină. Și astfel cititorul are o surpriză, o revelație, un sentiment ca acela pe care îl ai în fața unui monument sau unui loc celebru, când te apropii prima dată de un om sau de un lucru mare, sentiment amestecat, pe care nimeni nu l-ar fi putut preciza mai bine decât însuși Proust, autorul puțin misterios, atunci când i se arată așa cum e. După aceea, este oare exagerat să creadă că trebuie să expună în lumina, uneori strălucitoare, alteori ștersă, a realității, ce a citit?

Valoarea celei mai însemnate lucrări din literatura franceză cât s-a scurs până acum din veacul al XX-lea se reduce la trei

elemente dincolo de care totul e exagerație, lipsă de informație, gust prost.

1. Prea adeseori s-a spus că Proust e psihologul prin excelență, expertul analizei subtile, omul firului tăiat în patru. Proust n-a făcut psihologie, sau mai bine zis n-a făcut psihologie pură. A descoperit un mijloc nou de cercetare literară psihologică, sau, iarăși mai bine zis, a găsit explicația problemelor psihice prin elementul social. Ce putea de altfel inova în materie de analiză a conștiinței în literatura franceză, care de la dna de La Fayette și de la Racine duce prin Stendhal la Porto-Riche? Literatura psihologică, a problemelor suferințelor amoroase privitye în ele însele, și-a dat toate roadele. Aceași al cărei tip la începutul secolului a fost Paul Bourget și de care un personaj al lui Cezar Petrescu râdea ca fiind a oamenilor fără griji, care din senin și din lipsă de altă ocupație își pun câte o problemă de conștiință. Nu e de râs. Într-o societate bogată și liniștită alte preocupări n-ar fi fost firești.

Proust n-a făcut psihologie pură sau, unde a făcut-o, e partea cea mai slabă a operei. Cele două volume (de proporții reduse) care constituie psihologia constituie și nereușita deplină. Seillière, filozoful rațiunii, criticul erudit, cunoscătorul, nici nu se ocupă în magistralul lui studiu despre Proust de *Albertine disparue*. Când, la sfârșit, stabilește valoarea definitivă a diverselor părți componente, *Albertine disparue* trebuie să se mulțumească cu mențiunea: „lasă o impresie de oboseală, de repetire și de gol.“ *Albertine disparue* e considerată ca cel mai caracteristic Proust de dușmanii lui sau de creatorii falsei lui legende. De primii pentru că, fiind cea mai proastă, poate fi cu ușurință ridiculizată prin citate alese cu grijă, criticată prin cele mai evidente lipsuri și exagerațiuni. De ceilalți, pentru că sunt cititori vulgari, teoreticieni ai unor greșeli întâmplătoare, extremiști ai proustianismului fără de Proust.

Creația, originalitatea vin din explicarea suferințelor, a speranțelor și a încântărilor sufletului pe cale socială.

2. Dintru început Proust descoperă viața socială a copiilor. Marea impresie a copilăriei sale de la Combray rămâne apariția lui Swann, omul de lume cu relații nebănuite. Apoi, pe același plan, cea mai frumoasă poveste de dragoste din *À la recherche du temps perdu*, prietenia lui Marcel cu Gilberte, întâlnirile de la Champs Elysées, invitațiile la ceai la dna Swann acasă, ruptura fără de motiv, din timiditate mondenă, din oboseală socială, din calcul de excesiv rafinament (întreruperea îndelungată și voită a vizitelor pentru a forța necesitatea prezenței, satisfacția revederii în lume) al unui copil. Mecanismul dragostei cu Gilberte se reduce la o serie de refuzuri, până ce efortul se transformă în indiferență și plăcerea viitoare căreia i se sacrifică cea prezentă dispare. Nu este afirmația cu privire la calitatea acestui episod exagerată? Nu, căci, lăsând la o parte nefericita depănare a evenimentelor în legătură cu Albertine, nici aventura lui Swann cu Odette de Crécy nu merită superlativul. Fără a fi criticabilă în sine, dimpotrivă, e alăturată unui noian de frazeologie muzicală, care îi strică nespus, și lipsită în bună parte¹ de elementul personal, adânc al autorului; simplă psihologie, broderie – oricât de delicată și de masivă totdeodată – căreia îi lipsește fondul social.

Dar însăși viața eroului operei nu e decât desfășurarea pe plan social a frământărilor lui sufletești. Întâi partea încântării, a poeziei numelor, a viziunii lor cromatice, a mitologiei nobiliare (reprezentăția de la Opera Comică), a sublimului heraldic

1. În bună parte numai. Nu trebuie uitat cadrul (clica Verdurin), repercusiunile sociale ale legăturii amoroase (cearta clicei cu Swann), urmările sociale ale căsătoriei (noua situație a lui Swann, bucuria pe care i-o procură vizita unei dne Bontemps, a unei dne Cottard etc.).

(nunta trei Percepied). După aceea, faza critică. În fața realității, observă și ironizează, înțelege și descrie. În ultima fază, indiferența, preocuparea cu alte probleme străine vieții sociale. Atunci ajunge asemenea lui Swann, care întâlnește cu soția sa pe principesa Matilda, nepoata împăratului Napoleon, și se grăbește să-și ia rămas-bun pentru că îl dor picioarele.

Fiecărei perioade îi corespunde viziunea ei socială. În toate autorul (sau eroul) și personajele toate visează, suferă, se bucură din motive sociale și, dacă e adevărat că arta nu constă decât din prezentarea sub o formă nouă a unui lucru vechi, nu încapă îndoială că, într-un domeniu care părea închis, lui Proust i-a reușit o creație, o înnoire.

3. Extraordinarul e atins însă atunci când, după analiza granițelor dintre psihologic și social¹, trece în domeniul al doilea.

Un procedeu stilistic, întrebuițat cu predilecție și cu sistem, se impune în primul loc. E acel al explicației prin comparații mărețe, oferind numeroase exemple. Politeța specială a dnei de Villeparisis e comparată cu un bilanț și explicată prin procedeul comercial al contractului de cont curent: ca femeie din lumea mare, vedea în toți oamenii clasei de mijloc viitori nemulțumiți și se grăbea să profite de toate ocaziile posibile pentru a trece în „registru de conturi ale amabilității ei cu dânsii“ avansul unui sold creditor, astfel ca să poată beneficia în curând – când nu-i va invita la o recepție – de echilibrul pe care o înscriere debitoare o va găsi cu ajutorul postului precedent, fără a provoca un faliment. Legrandin e comparat cu „un sfânt Sebastian al snobismului“².

1. V. Em. Neuman: „Economic, social și monden“, în *Revista burgheză* nr. 3, pp. 17-18.

2. Metafora e inspirată de Balzac, marele precursor al literaturii sociale, dar autor pe alocurea senzațional.

Dna de Gallardon dorește atât de mult ca toată lumea să cunoască legătura ei de rudenie cu familia Guermantes, încât o doare că nu se poate manifesta exterior prin semne vizibile, ca acelea care, așezate una sub alta într-o coloană verticală, explică în mozaicurile bizantine cuvintele pe care sfântul de alături e presupus că le pronunță. Conversația aceleiași dne de Gallardon, în care revin des aluziile la rudele ei, e asemuită cu un limbaj cifrat care, prin analiză și descoperirea unui termen mult repetat, se trădează singur. În privința ei, de asemeni, Proust stabilește legătura posibilă dintre un gest, o atitudine fizică și o preocupare socială. Tot spunându-și că numai din mândrie și din intransigență morală nu-și vede rudele mai strălucite, dar mai ușurate, gândul acesta sfârșește prin a-i modela corpul, prin a-i da o anumită prestanță, care, în ochii burghezilor, trece drept un semn de mare superioritate și, în acel al bărbaților, ca vestitorul unei feminități pasionate. Ducesa de Guermantes, întrebuițând un provincialism arhaic, vocabularul ei e comparat cu acele feluri de mâncare pe care nu le poți găsi decât în rare orășele depărtate, unde fiecare component e adus de la locul lui de obârșie, spre deosebire de al nepotului ei Saint-Loup: cititor al lui Baudelaire și Kant, om al noutăților, al orașului mare și al mâncărilor neoriginale. Când se desparte de dl de Froberville, care o plictisește, autorul explică: „«Ascultă, o să fiu *nevoită* să-mi iau rămas-bun de la dta», îi spune dânsa, ridicându-se cu un aer de resemnare melancolică și ca și cum ar fi fost pentru dânsa o nenorocire. Sub semnul încântării răspândite de ochii ei albaștri, vocea ei de o dulceață muzicală amintea jalea poetică a unei zâne.“ După ce-și bate joc de cineva, dl de Cambremer își privește victima râzând. În același timp, fiind sașiu, prin efectul răsului o bucată de pupilă apare pe întinsul alb al ochiului. Comparatie: Tot astfel un moment de lumină pune puțin albastru în cerul căptușit cu nori. Și: Monoculul apără, ca

geamul care acoperă un tablou de valoare, această operațiune delicată. Toate aceste exemple sunt ale adevăratului Proust, ale celui mai bun.

4. Orice are legătură cu relații sociale, cu conversația, cu saloanele, găsește în Proust un cronicar subtil, neîntrecut. În acest domeniu, nimeni n-ar putea spune că lucrurile lăncezesc. Stilul e vioi, totul e viu, interesant; cuvântul e prea slab, trebuie spus: pasionant. Cât de bine sunt prinse subtilele complimente ale mătușilor eroului, Flora și Céline, care, vrând să mulțumească vecinului lor Swann pentru trimiterea unor sticle de vin, se mulțumesc cu aluzii la bunii vecini! Cât de caracteristică e fraza oricărui membru al familiei lui Marcel, răspunzând unui străin mirat că iau masa atât de devreme: Doar e sâmbătă! Ca și cum oricine ar fi presupus să știe că sâmbăta ei iau masa cu o oră înainte. În dna Verdurin e examinată *necesitatea* unei clici, a unui grup fix pe care te poți mereu bizui și care îți poate oricând satisface imperioasa cerință a *prezenței* sociale. Dna de Gallardon, de îndată ce o vede pe prințesa des Laumes, o întreabă îngrijorată: „Ce mai face bărbatul tău?“, ca și cum prințul ar fi grav bolnav. Explicație: Deși rezervată, arde de nerăbdare să adreseze cuvântul prințesei; pentru a-și justifica demersul, adoptă însă îngrijorarea, voind să arate că e obligată să facă acest demers impus de circumstanțe. De ce salută Legrandin, când e în tovărășie înaltă, pe Marcel și pe tatăl său cu un gest mic? Pentru că, foarte departe de ei, îi vede mărunți și-i și proporționalizează salutul depărtării și perspectivei. Și dna de Guermantes e înțeleasă atunci când întrebuițează un limbaj țărănesc, când afectează simplitatea, pentru a dovedi o legătură între elementul rural și aristocrație pe deasupra claselor mijlocii și culte. Alteori Proust merge atât de departe, încât poate provoca mirarea surâzătoare, deși e sincer și e adânc și nu e departe de adevăr. Astfel (în *Mélanges*) se oprește asupra tristeții